

A bizalom sem kerül többbe, mint a bizalmatlanság

Beszélgetés Győriványi Ráth Györggyel, a Magyar Állami Operaház főzeneigazgatójával az Operaház strukturális és finanszírozási reformjának szükségességéről

„Hihetetlen, hogy a legkisebb sérelmekre is nemcsak a főzeneigazgatót megkerülve a főigazgatónál kopogtatnak, hanem rögtön mennek az államtitkárhoz, a miniszterhez, a miniszterelnökhöz, sőt a köztársasági elnökhöz...”

I Legutóbbi találkozásunk alkalmával megállapodtunk, hogy olyan interjút fogunk készíteni, amelyben nem esik szó sem politikáról, sem művészeti kérdésekről. Azt terveztük, hogy ez a beszélgetés kizárólag pénzügyi kérdésekről fog szólni, vagyis hogy az Ön elképzelései szerint hogyan lehetne színvonalasan és költséghatékonyan üzemeltetni az Operaházat, kiküszöbölve minden olyan működési zavart, ami pazarlásból vezet. Aztán az élet – mint annyiszor most is – közbeszólt, de szeretném, ha tartani tudnánk magunkat az eredeti elképzeléshez.

– Én azért mégis azt javasolnám, hogy ha nem is politikáról beszélünk – hiszen teljesen mindegy, hogy jobb- vagy baloldali párt, zöldek vagy sárgák vezetik az országot, a minisztériumnak, mint fenntartónak kellene, hogy legyen számtalan olyan kötelezettsége az Operaházzal szemben, ami az alapját jelenthetné az operaházi problémahalmaz megoldásának.

I Melyek azok a lényeges problémák, amelyek elsősorban akadályozzák az intézmény normális működését?

– Több látszólag különálló, de mégis egybe tartozó probléma-csoportról van szó. Az egyik a magánénekesi társulati rendszernek az öröksége, ami azonban folyamatosan csökken, hiszen amikor 2001-ben először vettem át az Operaház vezetését, akkor még 89 magánénekes volt, ma pedig már csak 35 magánénekes van. Ennek ellenére ez még mindig nagy szám.

I Mi ennek a viszonylag nagy létszámának a gazdasági vonzata?

– A 35 magánénekes három nagy csoportba osztható. Az egyik, a valóban Magyaror-

szág legjelentősebb magánénekeseit tömörítő csoport, akik a mai napig közalkalmazotti jogviszonyban vannak. Melléjük van egy olyan csoport, amelynek tagjai nagy tapasztalatuk és felkészültségük alapján bátran színpadra állhatnak kisebb szerepekben, és azokat nagy repertoárismerettel, magas színvonalon képesek teljesíteni. Végül van egy harmadik, nem elhanyagolható rész, akiket vagy csak nagy áldozatok árán lehet felléptetni – ez azt jelenti, hogy a közönség szinte felszisszen, amikor megszólalnak –, vagy egyáltalán nem lehet színpadra küldeni. Ne felejtjük el, hogy van olyan magánénekesünk, aki tíz éve nem volt színpadon. Mindez azért érdekes, mert a tíz év alatt rengeteg igazgató váltotta egymást az Operaházban, tehát nyugodtan kizárható az a tézis, hogy valakinek tetszik valaki, másnak pedig nem. Tehát ha tíz év alatt a mintegy tíz igazgató mindegyike úgy döntött, hogy az illető nem színpadképes, akkor ebből valamilyen következtetést le kellene vonni.

I Nincs esetleg egy olyan szabály, hogy ha valaki egy bizonyos ideig nem kap szerepet, annak megszűnik a közalkalmazotti jogviszonya?

– Nincs. A fő probléma ugyanis az, hogy a Magyar Állami Operaházra, mint színházra, és mint operára ugyanazok a törvények vonatkoznak, mint minden más közintézményre. Tehát aki közalkalmazottként bekerül a Magyar Állami Operaházba és határozatlan idejű munkaszerződése van, az ugyanolyan, mintha a kaposvári kórházban, vagy a Ganz Művek régi, államosított verziójában dolgozna. Tehát felmondás esetén a munkavállaló munkaügyi bírósághoz fordulhatna, ahol meg kellene állapítani az alkalmatlanságát, ami már csak azért sem lehetséges, mert nincs olyan bíróság, amely ezt egyértelműen és hitelt érdemlően meg tudná állapítani. Ezt a problémát az elmúlt évtizedekben senki nem próbálta meg gyökeresen kezelni. Annyi történt, hogy igyekeztek megegyezni énekesekkel, és elég nagy sikerrel, mert hangsúlyozom,

OPERA

hogy a 89 magánénekesből ma már csak 35 van.

I *Anyagilag ez mekkora terhet jelent az Operabáznak?*

– Egy-egy magánénekes, csak a fizetése szintjén az Operaháznak átlagban mintegy évi ötmillió forintba kerül, függetlenül attól, hogy fellép-e vagy sem. Ez 20 000 eurónak felel meg, amiből nemzetközileg nagyon magasán jegyzett énekes is két-három estén felléptethető. Mindenesetre biztosan merem állítani, hogy nincs olyan közalkalmazottként foglalkoztatott magánénekes az Operának, akit ugyanennyi pénzből ne lehetne pótolni nem közalkalmazottként foglalkoztatott magyar énekessel. Ez azt jelenti, hogy ha valakit arra az évi mintegy 10-20 előadásra, amit a magánénekesek évente abszolváltnak, azok közül az énekesek közül szerződtenénk, akiket a nyolcvanas évek vége óta tartó létszámstop miatt nem tudunk az Operaházba felvenni, de akiket ma sztárként ismerünk, akkor ez az énekes éves fellépti díjainak összegét beszorozva valószínűleg ugyanott lenne, mint a közalkalmazottként foglalkoztatott kollégja. Vagyis nyugodtan lehetnének ezek az énekesek is nem közalkalmazottak, illetve nyugodtan meg lehetne tenni azt, hogy aki nem színpadképes, azok helyett olyanokat léptetünk fel, akikre bejön a közönség. A jelenleg nem foglalkoztatott – mert nem foglalkoztatható – magánénekesek létszámát tekintve ez mintegy évente 55-60-millió forint megtakarítást jelenthetne az Operaháznak.

I *Nemrégiben egy neves közgazdász nyilatkozta, hogy „egy gazdaság értékét nagyban meghatározza, milyenek az emberek szokásai, erkölcsi alapelvei, kapcsolati viszonyai. Ezek Magyarországon száz éve nem változnak.*

– Valóban, ezzel együtt élünk. Mindenképpen beszélnünk kell arról, hogy ezek a magánénekesek, és általában az Operaház egésze, kicsit úgy működik, mint egy nagycsalád. Vagyis a nagycsalád jogait hangoztatják állandóan, ami annyit tesz, hogy egy közalkalmazotti jogviszonyban lévő magánénekes is úgy gondolja, hogy több joga van, mint egy jó külsősnek, egyszerűen azért, mert ő az intézmény falain belül érzi magát. Ilyenkor hangzik el a szokásos érvelés, hogy „ha a mi emberünket kirakják az utcára, akkor mi lesz vele”. Ugyanakkor azt nem kérdezi meg senki, hogy azokkal az énekesekkel, akik évek óta azért nem tudnak bekerülni az Operaházba, mert ők bent vannak, azokkal mi lesz? Ez nagyon fontos

az ügy szempontjából, mert általában ezek az énekesek – és nem is mindig a legfontosabbak, mert azok ritkán teszik meg – akik az első vélt panasznál – és itt ismét szerepet játszik a fenntartó felelőssége – azonnal a fenntartóhoz fordulnak. Hihetetlen, hogy a legkisebb sérelmekre is nemcsak a főzeneigazgatót megkerülve a főigazgatónál kopogtatnak, hanem rögtön mennek az államtitkárhoz, a miniszterhez, a miniszterelnökhöz, sőt a köztársasági elnökhöz. Csip-csup ügyekben e magas hivatalok kérdeznek és vannak minket felelősségre – mivel érkezik hozzájuk egy levél és ennek megfelelően ezt ki kell vizsgálniuk –, hogy válaszoljuk meg, hogy valaki miért nem kapott szerepet, vagy valaki miért érzi úgy, hogy mellőzve van a Magyar Állami Operaházban. Ennél már csak az a rosszabb, amikor magas állami hivatalokat betöltő vezetők személyes kérésekkel fordulnak hozzánk, hogy az ő rokonaik miért nem énekelnek, illetve miért nem csinálnak ezt, meg azt. Nem tudok igazán olyan kulturált országot elképzelni, ahol a politika éppen ezekben a dolgokban szóljon bele, miközben nem szól bele olyan kérdésekbe, amelyek pedig pontosan az ő fenntartói kötelességei közé, illetve működési kompetenciájába tartoznának. Például, hogy meghatározza, hogy szükség van-e egyáltalán erre a közalkalmazotti rendszerre, és amennyiben igen, akkor lehetne-e esetleg olyan jogszabályokat, olyan lehetőségeket beiktatni, amelyek az intézmény sokkal takarékosabb működését tennék lehetővé.

Ehhez mind vegyük hozzá az egyebeket, tehát a belső énekeseket. Ha egy énekes ki van tűzve mondjuk egy szerepre, de fellépési lehetősége van jobb helyen, akkor kéri magának, hogy miért nem a kollégája énekel helyette. Ha adott esetben a kollégája énekel, mert született egy olyan döntés, hogy arra a szerepre a kollégája talán alkalmasabb lenne, mint ő, akkor fúrja a kollégát, hogy miért nem ő kapta meg a szerepet. Iszonyatos nagy energiákkal kezdték a fúrást azok a magánénekesek, akik látták, hogy nagyon sok kórustagot is felléptettem kisebb szólószerepekben. Hiszen a kórustagok között számos jó felkészültségű, egyszerű hangú adottságú énekes van, akik kisebb nagyobb szerepeket is el tudnak énekelni. Úgy gondolom, hogy ezeket az énekeseket is lehetőséghez kell juttatni, hogy kibontakozhassanak, már csak azért is, mert a kórusból korábban is kerültek ki olyan nagy művészek, mint például Misura Zsuzsa. Ugyanakkor, amikor néhány magánénekest megpróbáltam ellátni elég sze-

KRONOLÓGIA...

2010. Szeptember 6-án, a dalszínház évadnyitó társulati ülésén Szócs Géza, a Nemzeti Erőforrás Minisztérium kultúráért felelős államtitkára bejelentette, Horváth Ádám operaénekes lesz a miniszteri biztos a Magyar Állami Operaházban, kinevezése fél évre szól.

MOZSÁR ISTVÁN került az Opera ügyvezetői igazgatói székébe. A tekintélyes európai cégek vezető pozícióiban tapasztalatot szerzett Mozsár Istvánt a Nemzeti Erőforrás Minisztérium jóváhagyásával Horváth Ádám, az Operaház miniszteri biztosja kérte fel a poszt betöltésére. Megbízása az ügyvezető igazgatói posztra kiírt pályázat eredményes lezárásáig, legfeljebb 2011. június 30-ig szól.

2011. Január 29-én, Horváth Ádám, a Magyar Állami Operaház miniszteri biztosja a Nemzeti Erőforrás Minisztérium jóváhagyásával Eldar Alievet nevezte ki a Magyar Nemzeti Balett megbízott művészeti igazgatójává. Keveházi saját felmentését nem tekintette jogszerűnek, és jelezte, munkaügyi bírósághoz fordul.

2011. Április 11. A Nemzeti Erőforrás Minisztérium kultúráért felelős államtitkársága hétfőn a www.kormany.hu kormányzati portálon közzétette a Magyar Állami Operaház főigazgatói álláshelyének betöltésére kiírt pályázati felhívását. A pályázat benyújtásának határideje 2011. május 11.

2011. Május 5. Népszava: *„Lapunk információi szerint Horváth Ádám miniszteri biztos mellett Harangozó Gyula balett művész is indul a Magyar Állami Operaház főigazgatói pályázatán. Úgy tudjuk, a jelenlegi vezetéssel elégedetlen dolgozók közül sokan támogatnák. A posztért Horváth Ádám, Harangozó Gyula táncművész, valamint – lapértésülések szerint – Retkes Attila zenei újságíró, Aczél András rendező és L. Zsolt vegyész-művész indult.”*

2011. Május 19. Tóra7 *„Hamarosan eldől az Operaház igazgatói posztjának a sorsa, miközben a dalszínház helyzete eléggé ellentmondásos. A vezetés a minden jó, minden szép állapotot kommunikálja, a Ház dolgozóinak jelentős részét viszont a rendszerváltás előtti időkre, sőt annak is a durvább időszakára emlékezteti, ami zajlik az Andrássy úti palotában. Frankó Tünde és Gémes Katalin beszélt a Tóra7-nek az Operaház falain belüli jeges légkorról.”*

2011. Május 20. Színház.hu *„Május 20-án ült össze a NEFMI tárgyalójában a titkos szakmai bizottság, amely elbírált a pályázatokat. Horváth Ádám, Harangozó Gyula balettművész, Retkes Attila ze-*

reppel, hogy legalább nekik igazolt legyen a közalkalmazotti létük, akkor beviharzottak és közölték, hogy ilyen kis szerep nekik megalázó. Említhetjük például a kétmillió román invázióját. Elmentem Kolozsvárra, hogy meghallgassam az ottani fiatal énekeseket, és mindenki arról kezdett el cikkezni, hogy miért megyek külföldre, amikor még az itteni énekeseket sem tudom ellátni elég feladattal. Holott, a ma hadra fogható énekesek nagy része Kolozsvárról származik, hogy csak Kiss B. Attilát, Kálmándi Mihályt, Molnár Leventét, vagy még korábbról Arizier Csabát említsem. Ma egyébként rengeteg Erdélyből származó énekes jelenti a társulat működőképes alapját.

I *Előfordulhat, hogy ez a néhány művész alkotta „kemény mag” – mondjuk így belső ellenzék – ennyire képes befolyásolni az Operaház egész működésének jövőjét?*

– Valójában az a lényeg, hogy bármilyen reformot kezdeményez valaki az Operában, ez a kizárólag a saját érdekeit szem előtt tartó kis csoport folyamatosan fellép valami ellen. De nemcsak az Operaház vezetésénél tiltakozik, hanem azonnal a sajtónyilvánossághoz fordul, cikkeket ír, azonnal elhangzik a vád, hogy itt nemzetellenes, operaelles tevékenység folyik, és az a legnagyobb baj, hogy a mindenkorai politikai erő erre reagál. Tehát a fellépésüknek kézzelfogható hatása van, ami csak még inkább megerősíti őket. Ezért ahelyett, hogy meg tudnánk állítani ezt a folyamatot, hogy minden döntésünkbe valaki folyamatosan beleszóljon, ehhez képest mindenki attól retteg, hogy ha ezt meglépi, akkor majd jön a szakszervezet, a magánénekesek ligája, és így tovább. Megjelenik X.Y. énekes, aki sérelmezi, hogy neki ilyen és ilyen személyes problémái vannak, és elmondja, hogy ő olyan magas összeköttetésekkel rendelkezik, hogy meg fogja buktatni az egész struktúrát. És sajnos, sokszor azt kell tapasztalnunk, hogy igen, valóban képes megbuktatni az egész kialakulóban lévő rendszert.

I *Pedig egy racionális struktúra kialakítása most már elengedhetetlen feltétele lenne annak, hogy normális mederbe terelődjön az Operaház működése.*

– Hangsúlyoznom kell, hogy maga az infrastruktúra és a beleölt pénz nem feltétlenül kevés. Azok, akik összehasonlítást a Scalával és a Metropolitannal példálózhatnak, elfelejtik, hogy kisebb színházaknak nem feltétlenül van több és azok ettől még egyszerűen tudnak működni. Tehát ez a pénz egyáltalán nem kevés, csak sajnos a közal-

kalmazotti jogviszonyban – ami nem feltétlenül jelent drágább működést –, egyelőre több az olyan elem, ami visszaélésre teremt lehetőséget. De menjünk tovább a probléma egy másik szegmensére. Tíz év után én azt hittem, hogy mindent tudok az Operaházról és az Operaház működéséről, és amikor az elmúlt év októberében ide kerültem azzal a megbízással, hogy próbáljam biztosítani a következő egy-két évadot, hogy az új intézményvezetők már olyan helyzetbe kerülhessenek, ami a külföldi operaházak mintájára több évre történő előre tervezhetőséget garantál, akkor nagyon örültem, mert tudtam, hogy képes vagyok arra, hogy egy-két évadot villámgyorsan úgy előkészítsek, hogy az működőképes legyen, finanszírozható legyen, és hogy egyáltalán beinduljon ez a régóta esedékes folyamat. Ekkor ért a meglepetés. November végére ugyanis elkészültem a következő két évad teljes műsortervével, majd megkezdtuk a karmesterek, énekesek, rendezők felkérését. Korábban állandó jogos panasz volt az Operaházban, hogy a díszlet- és jelmeztervek soha nem készültek el időre, és emiatt csúszott mindig a díszlet- és jelmezgyártás, ami azt eredményezte, hogy külső műhelyekbe kellett végül kiszervezni a gyártást, súlyos anyagi veszteségek árán. Most sikerült megoldani, hogy márciusra a díszlet- és jelmeztervek túlnyomó része elkészült, folyamatosan biztosítani lehetett volna a műhelyek munkáját. Ennek ellenére a műhelyek mégsem dolgoztak. Azon egyszerű okból kifolyólag, hogy a szabályok értelmében a Magyar Állami Operaházban csak olyan kötelezettséget lehet vállalni, amire az adott évben megvan a pénzügyi fedezet, vagyis a következő évi díszletek gyártását csak az idei évben beérkező bevételek terhére lehetett volna elkezdni. Mivel az Operaházban nagy létszámú műhelyek vannak, könnyen kiszámolható, hogy ha egy százfős műhely áll anyagihiány miatt, és az emberek emiatt nem tudnak dolgozni, az mekkora anyagi veszteséggel jár. Havonta mintegy harmincmillióba kerül a kincstárnak és a magyar államnak az a kiesés, amit a szervezetlenség miatt kell elszenvedni. És itt megint felvetődik az a kérdés, hogy sikerülne-e egy olyan színházi vagy operaházi finanszírozási törvényt létrehozni, ami kiküszöbölné ezeket a csapdákat. Vagy egy másik példa. Ha van egy olyan rendezvény-sorozat, mint legutóbb a május ünnep, amikor sorozatban érkeztek a külföldi vendégművészek, tehát nagy összegeket kellett egyszerre kifizetni, akkor nyilvánvaló, hogy erre valamilyen más finanszírozási megold-

nei újságíró, az SZDSZ volt elnöke, Aczél András és L. Zsolt vegyész-műnök indult az igazgatói posztért. Közülük az Előadó-művészeti Tanács Zenei Kollégiumától Devich János, Popa Péter és Victor Máté, az Előadó-művészeti Tanács Táncművészeti Kollégiumától Kiss János, a minisztert képviselőként Pakucs János, a Magyar Állami Operaház Közalkalmazotti tanácsától Fodor Ágnes, a Magyar Zeneművészek és Táncművészek Szakszervezetétől dr. Gyimesi László, a munkáltatói jogkör gyakorlójának delegálása alapján Hegyiné Vizi Veronika és Gerenday Ágnes választott. Titoktartási nyilatkozatot írtak alá, ezért nyilvánosan nem véleményezik a formailag egyébként kifogástalan pályaműveket.

2011. MÁJUS 22. Népszava: „Horváth Ádámot, az Operaház miniszteri biztosát javasolja a Magyar Állami Operaház főigazgatói posztjára kinevezni az a szakmai bizottság, amely a nemzeti erőforrás miniszterének tesz ajánlást. A tekintélyes tagokból álló szakmai testület nyolc-egy arányban voksolt Horváth Ádám mellett. Ugyanakkor a kulturális államtitkár favoritja Harangozó Gyula. Úgy tűnik, Szócs Géza államtitkár most, a meggyőző többségű bizottsági döntés ellenére is azért lobbizik, hogy Réthelyi Miklós miniszter ne nevezze ki a neves művészek támogatását is élvező Horváthot.”

2011. MÁJUS 29. 7óra7: Frankó Tünde Liszt-díjas, érdemes művész operaénekes nyílt levelet juttatott el a sajtó részére. 8 pontban összegezte a dalszínházi problémákat, a miniszteri biztos működésével kapcsolatos kifogásokat.

2011. JÚNIUS 1. A Magyar Állami Operaház eddig miniszteri biztosként irányító Horváth Ádámot nevezte ki a dalszínház új főigazgatójává június 1-jei hatállyal Réthelyi Miklós nemzeti erőforrás miniszter. A Nemzeti Erőforrás Minisztérium közleménye szerint Horváth Ádám kinevezése öt évre szól. A főigazgatói posztra öten pályáztak, közülük a pályázatokat elbíráló kilencfős szakmai bizottság döntött többséggel Horváth Ádámot javasolta a dalszínház élére.

2011. JÚNIUS 1. MTI: Réthelyi Miklós nemzeti erőforrás miniszter szerdán délelőtt Horváth Ádám jelenlegi miniszteri biztosát nevezte ki a Magyar Állami Operaház főigazgatójává, június elsejei hatállyal, öt éves időtartamra, de este a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium (KIM) sajtóirodája azt közölte az MTI-vel, hogy a kinevezés kérdéses, az Operaház új főigazgatójának személyéről később lesz döntés.

A KIM közleménye szerint a nemzeti erőforrás minisztere annak ellenére nevezte ki Horváth Ádámot, hogy a kormány keddi ülésén Orbán Viktor miniszterelnök azt kérte, a kormány soron következő üléséig ne hozzon döntést a főigazgatói pályázatról. Horváth Ádám este telefonon úgy tájékozta az MTI-t, hogy aláírták a munkaszerződését.